

У статті виокремлено та охарактеризовано основні напрямки науково-педагогічної діяльності видатного українського педагога-просвітителя, незмінного керівника Харківської жіночої недільної школи Х.Д.Алчевської.

Аннотація

В статье выделены и охарактеризованы основные направления научно-педагогической деятельности выдающегося украинского педагога, бессменного руководителя Харьковской женской воскресной школы Х.Д.Алчевской.

Подано до редакції 29.02.2008.

© 2008

Пашенко Д.І.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ УЧИТЕЛЯ-АКАДЕМІКА О.А. ЗАХАРЕНКА

Постановка проблеми у загальному вигляді... В останні роки до педагогічної спадщини Олександра Антоновича Захаренка прикута цілком виправдана увага. Це пов'язано не лише з відзначенням у 2007 р. педагогічною громадськістю його 70-річчя, а й викликано бажанням зберегти і примножити все те, що зроблено цією непересічною особистістю за плідні й по-своєму щасливі роки його самовідданої праці в Сахнівській школі на Черкащині.

Дуже добре, що зараз проводиться активна робота по збиранню і впорядкуванню усього напрацьованого видатним педагогом. Це дозволяє зробити більш доступним для вчительства його педагогічний арсенал. Не менш важливо дослідити його життєвий шлях і творчість, зібрати спогади про нього саме зараз, поки ще свіжі в пам'яті вихованців, колег, односельчан та тих, кому доля дала щасливу можливість спілкуватися з ним та бачити його в роботі.

Формулювання цілей статті... Основне завдання статті – оприлюднити деякі маловідомі факти з життя видатного вчителя-гуманіста ХХ – ХХІ століть, гордості вітчизняної школи, активна життєва позиція якого неодмінно стане взірцем для наступних поколінь освітян.

Виклад основного матеріалу дослідження... Не секрет, що багато хто з випускників педагогічного ВНЗ розглядає роботу в сільській школі як першу, часом вимушену, сходинку в своєму професійному становленні. Таких прикладів безліч. Дехто з любителів кар'єри схожий на перекотиполе: варто відчувати перші ознаки успіху, як ця людина випурхне з ще не обжитого місця роботи туди, де ілюзорно замаячить фантом "більшої культури", "цивілізованості", "умов для творчого розвитку". Найчастіше за усім цим стоїть банальне прагнення до кар'єри, слави, більшого заробітку при менших затратах зусиль і часу. Є подібні приклади кар'єрного росту і у вчительському середовищі. Таких людей не варто засуджувати, бо кожен з нас, усвідомлюючи, що він живе один раз, чинить із своєю долею так, як вважає за потрібне. Це законне право кожного розпорядитися своїм єдиним шансом самореалізуватися і здійснити ту місію, з якою прийшов у це життя.

Але трапляються часом і такі "однолюби", котрі залишаються вірними своїй головній професійній мрії – зробити якомога більшу кількість молодших за себе людей щасливими. Реалізація цієї мрії нерідко вимагає й повної самопожертви, примушуючи таких Учителів усе життя залишатися на своєму посту. Звичайно, у великому місті швидше можна зробити кар'єру. Та, нарешті, й медицина у столиці чи навіть обласному або районному центрі може надати при необхідності більш кваліфіковану допомогу, ніж сільський фельдшер. Тому ніхто не має права закидати докір людині, котра залишила сільську школу для того, щоб "сіяти добре й вічне" або самореалізовуватися у іншій сфері в міських умовах.

Є немало прикладів, коли відомими вченими, геніальними конструкторами, державними діячами ставали ті, хто в минулому був сільським учителем. Ці люди також заслуговують на добре слово від кожного з нас, як і ті, хто скромно продовжив працювати у сільській школі.

Але особливо низький уклін тим, хто всупереч безлічі спокусливих пропозицій відмовився залишити своїх вихованців, віддавши їм все своє життя. Наприклад, В.О. Сухомлинському неодноразово пропонували викладацькі посади у педагогічних ВНЗ з натяком на швидку наукову кар'єру, переманювали його і в Київ.

Не менш привабливі пропозиції надходили і Олександру Антоновичу Захаренку, директору Сахнівської середньої школи. Максимум, що вдалося зробити Уманському педагогічному інституту імені Павла Тичини, так це запросити його на деякий час – з 1990 р. по 1993 р. (0,25 ставки на умовах сумісництва!) виконувати обов'язки професора кафедри педагогіки і психології. Звання Народного учителя СРСР дозволяло йому обіймати таку посаду.

У 1992 р., будучи проректором з навчальної роботи, я за дорученням ректора (професора Кузя В.Г.) та за попередньою телефонною домовленістю з Олександром Антоновичем Захаренко поїхав у Сахнівку з метою продовження на наступний навчальний рік договору про виконання ним обов'язків професора в нашому інституті. У Сахнівці в назначений час не вдалося застати його, бо він був терміново викликаний

урядовою телеграмою в Корсунь-Шевченківський райком партії для важливої телефонної розмови. Зустрівшись з ним у прийомній першого секретаря райкому КПУ, ми домовилися про розмову хвилин через 30, бо він чекав на дзвінок із Києва. Дочекавшись його на вулиці, я помітив на його обличчі явну схвильованість і навіть збентеження. Вибачившись за затримку із зустріччю, він розповів мені те, про що я потім ніколи і ніде не читав і не чув. Виявляється, його вже вдруге викликав для телефонної розмови тогочасний прем'єр-міністр України В.П. Фокін і запропонував йому очолити Міністерство народної освіти.

Тоді ще подумалося: так ось чому така схвильованість на його обличчі, адже щойно людині запропонували залишити село й стати Міністром (!) з усіма наслідками, які випливають з цього і для нього особисто, і для його родини... Разом з тим, на його обличчі була не радість, а явна збентеженість, котра стала зрозумілою, коли він повідомив, що пропозиція була відхилена ним. Більше того, з'ясувалося, що це був уже другий дзвінок від прем'єр-міністра з цією пропозицією і Олександр Анановичу було дуже незручно відмовляти вдруге.

Розповівши мені це, він попросив поки що не розголошувати цю конфіденційну інформацію (вважаю, що зараз не є некоректною моя розповідь про ту розмову), до того ж тоді було ще зовсім не ясно, чи не доведеться ще давати позитивну відповідь, якщо, раптом, пропозиція буде запропонована втретє... О.А. Захаренко зізнався, що перший раз йому було значно легше відмовлятися, аніж вдруге, бо відмовляючись вдруге він відчув деяку некоректність з свого боку. Йому дуже не хотілося, щоб пропозиція була запропонована втретє, бо тоді своєю відмовою він мимовільно створив би враження про себе як про дуже прошену особу, а це, на його думку, межувало б з непорядністю, а отже й примушувало б його до позитивної відповіді. Але, очевидно, третьої пропозиції не було. Міністром народної освіти України стала не менш шанована людина, ректор ушлявленої Полтавської педагогічної інституції ім. В.Г. Короленка І.А. Зязюн.

Отже, О.А. Захаренко не погодився покинути сільську школу навіть тоді, коли йому в 1992 р. запропонували стати міністром народної освіти України. Це вчинок, гідний пошани.

Як не пригадати тут Януша Корчака, який з двох альтернатив: залишитися живим, покинувши дві сотні своїх вихованців з варшавського гетто, або разом з ними піти на смерть, добровільно вибрав останнє. Це був одноразовий акт, який обезсмертив цього Педагога. Захаренку ж доводилося багаторазово відхиляти у коректній формі найпривабливіші пропозиції.

Чи не є головною причиною такої вірності Сахнівській школі те, що саме тут О.А. Захаренком було започатковано цілий комплекс вистражданих нововведень, на повну реалізацію та подальший розвиток яких не вистачить усього життя. Він свідомо йшов на це, чітко усвідомлюючи, що відступу назад вже не буде. Специфіка авторської школи полягає в тому, що, започаткувавши її, не можна їй зраджувати, перекидаючи власноручно створені проблеми на чужі плечі. Це вже довічний благородний тягар. Заслужена слава нерозривно поєднала у свідомості освітян прізвище директора і назву села, в якому він творив свою "педагогічну поему". Сказане вище повністю стосується не лише О.А. Захаренка, а й В.О. Сухомлинського.

Лейтмотивом авторської школи Захаренка є те, що учні з ранніх років привчаються своїми силами вдосконалювати оточуючий життєвий простір, а через нього – і самих себе. Тут змогли організувати не просто навчання і виховання, а повноцінне шкільне життя в роки дитинства, отрочства і юності, розвиваючий потенціал якого важко переоцінити.

Великому "мрійнику із Сахнівки" вдалося прищепити дітям почуття гордості за героїчне минуле свого села, повагу до рідних і односельців, до сивочолої мудрості дорослих. Цьому сприяли і музей при школі, де екскурсводами були самі учні, і "Криниця Свістї", і шкільна газета, і свої радіо- та телевізійні передачі, і безліч інших форм виховного впливу, кожна з яких була нерозривною складовою цілісної системи виховання.

Зовсім недавно вийшло давно вимріяне унікальне видання – «Енциклопедія шкільного роду», яка стала, на жаль, лебединою піснею Вчителя. Це, водночас, і захоплюючий опис історії села Сахнівка, і сімейна книга пам'яті, в якій кожен учень Сахнівської школи (нинішній чи колишній) може знайти повчальну інформацію про свій рід.

Багато сил і часу віддавав О.А. Захаренко громадській роботі. Тривалий час він виконував обов'язки депутата Верховної Ради СРСР, очолював всесоюзний комітет руху "Педагоги за мир", був ініціатором створення творчої спілки союзу вчителів тощо. І всі ці функції він виконував творчо, з натхненням і великою результативністю. Він завжди чітко уловлював больові точки вітчизняної школи. Окрім того, директор Сахнівської ЗОШ мав громадянську мужність, яка давала йому змогу переступати через стоси розрізнених, часом діаметрально протилежних ідей, методичних рекомендацій та інструкцій і організовувати роботу так, як підказував йому досвід та логіка педагогічного процесу.

Творчий почерк Олександра Анановича проявлявся, на нашу думку, в наступних аспектах.

✓ Він був справжнім гуманістом, для якого пріоритетним було забезпечення повноцінного розвитку кожного вихованця з метою формування нової генерації молоді, здатної творити собі й оточуючим щастя.

✓ Щирість у спілкуванні із співрозмовником – будь то високопоставлена державна особа чи колега по школі, батьки вихованця чи учень будь-якого віку. Він не мав штучно поставленого акторами-репетиторами

голосу, але навряд чи зміг би будь-який народний артист передати всю ту біль, з якою говорив Захаренко на телевізійній зустрічі з освітянами в Останкіно про занападених дітей у багатьох сім'ях та дітей-сиріт, про проблеми вчителя тощо. Після прослуховування студентами Уманського педагогічного університету окремих фрагментів аудіозапису з цієї телепередачі в аудиторії встановлювалася, як правило, така тиша-роздум, про яку міг би лише мріяти будь-який уславлений актор чи політик.

✓ Започатковуючи будь-яку нову акцію, О.А. Захаренко завжди прораховував все до найменших деталей не лише для того, щоб потім не довелося відступати, а й щоб ця акція дала максимальний педагогічний ефект. При цьому він брав на себе основний тягар чорнової роботи.

✓ Він був глибоким аналітиком, що детально розглядав кожну актуальну проблему з точки зору багатьох фізичних і юридичних осіб, зацікавлених у оптимальному її розв'язанні: учня, батьків, учителя, директора школи, міністра, Держави. Його авторський почерк у виступі або в газетній статті в не можна було сплутати з будь-яким іншим за емоційністю, переконаністю у своїй правоті, яка базувалася на тому, що все сказане ним пройшло не лише через його розум і руки, а й через серце. Це зараз науковці прагнуть опублікувати результати свого дослідження у так званих "Таківських" виданнях, а він намагався донести свої роздуми для якомога більшої аудиторії освітян, тому й уміщував їх у офіційно не визнані, але найбільш масові – мільйонними накладками – засоби поширення інформації, якими були на той час всесоюзні та республіканські газети.

✓ Практикував він і послідовне виокремлення різних аспектів розглядуваної проблеми. Для підтвердження цього згадаймо його палкі виступи на освітянських форумах або з приводу найбільш суттєвих для освіти чи виховання молоді нововведень. Та і в останньому його виступі у пресі – в статті "Суперечливі думки" (газета "Освіта" від 28.11 – 5.12 2001 р.) – виділено 10 мудрих думок, як десять заповідей Учителя.

Добре, що ще за життя було достойно поціновано подвижницьку працю О.А. Захаренка. Він був відзначений найвищими державними нагородами, став дійсним членом Академії педагогічних наук України (одним з п'ятнадцяти академіків-засновників АПН!). Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини вважає за честь, що саме він у 1988 р. успішно висунув його, директора сільської школи, людину без наукового ступеню, кандидатом у члени-кореспонденти Академії педагогічних наук СРСР.

А сталося це так. Прочитавши в "Учительской газете" повідомлення про довибори в Академію педагогічних наук СРСР, мій батько, доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання нашого педінституту Пащенко І.А., висловив удома думку про те, що гідним представником від освітян-практиків міг би бути О.А. Захаренко і запропонував мені, як завідувачу кафедри, виступити на Вченій раді з пропозицією про рекомендацію кандидатури директора Сахнівської середньої школи на обрання в члени-кореспонденти АПН СРСР.

У дійсні члени академії рекомендувати було ризиковано, бо в свій час неодноразово "забалотували" іншого директора сільської школи – В.О. Сухомлинського (принагідно хотілося б запитати вчительство колишнього Радянського Союзу: а чи пам'ятають вони імена та педагогічні звершення тих, кого АПН СРСР обрала академіками замість павлівського директора сільської школи?).

Втім, і на звання члена-кореспондента АПН СРСР кандидатура О.А. Захаренка могла б виявитися непрохідною з двох "причин". Перша (бюрократично-формальна) полягала в тому, що він офіційно не мав ученого ступеню (В.О. Сухомлинський, згадаймо, на момент свого обрання був кандидатом педагогічних наук), друга (амбіційно-мстива) могла полягати в тому, що незадовго до оголошення довиборів у АПН СРСР в "Учительской газете", яку читав практично кожен учитель Радянського Союзу, О.А. Захаренко на запитання кореспондента, чи відчуває сільський учитель у своїй роботі допомогу всесоюзної академії педагогічних наук, відповів досить зухвало питанням на питання, давши цим однозначну нищівну оцінку роботі Академії: "А хіба така існує?".

Втім, така різка оцінка діяльності АПН СРСР могла б спонукати деяких академіків на голосування за кандидатуру сахнівського вченого-практика, щоб він, будучи членом-кореспондентом цієї академії, не мав би морального права так різко критикувати той науковий орган, робота якого тепер була б у певній мірі і його обличчям.

Зваживши всі "за" і "проти", було запропоновано керівництву Уманського педагогічного інституту імені Павла Тичини поставити на Вченій раді питання про рекомендування кандидатури О.А. Захаренка на звання члена-кореспондента Академії педагогічних наук СРСР. Виконуючий обов'язки ректора доцент Мартинюк М.Т. (нині ректор Уманського педуніверситету, член-кореспондент АПН України) схвалив цю пропозицію і питання було одностайно підтримано Вченою радою нашого інституту. Як ініціатору цієї ідеї мені було доручено підготувати всі необхідні документи.

Одночасно з документами, надісланими в АПН СРСР, мною було направлено в "Учительскую газету" заклики до освітян підтримати кандидатуру О.А. Захаренка в члени-кореспонденти АПН СРСР. Матеріал було надруковано 5 січня 1989 р. в рубриці "Позиція в педагогіці".

Після розпаду Радянського Союзу було реорганізовано й Академію педагогічних наук СРСР. Вона стала Російською академією освіти. У 1992 р. Указом Президента України було засновано Академію педагогічних наук України і першими академіками-засновниками, згідно з цим Указом, стали 15 колишніх дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів АПН СРСР. Серед них був і О.А. Захаренко.

На базі Сахнівської ЗОШ неодноразово проводилися солідні виїзні засідання наукових рад, науково-практичні конференції за участю провідних вітчизняних і зарубіжних вчених. Задовго до урядової постанови цю школу стали називати не інакше, як "школою Захаренка". Наприклад, у листопаді 1998 р. Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини провів науково-методичну конференцію "Авторська школа О.А. Захаренка", в роботі якої взяв участь директор Сахнівської школи. У 2000 р. було опубліковано матеріали цієї конференції.

Висновки... Сьогодні і в майбутньому ім'я Олександра Антоновича Захаренка, як оберег, має захистити Сахнівську школу від матеріальних та інших негараздів. Уберегти цю "Мекку вітчизняної педагогіки" – справа честі не лише педагогічного колективу школи, а й Міністерства освіти і науки України, всіх нас.

В умовах сьогодення, коли професія вчителя, як і науковця, не входять у число найпрестижніших для молоді, приклад професійного подвигу О.А. Захаренка може стати орієнтиром для молодих людей, а може й стане темою серйозного наукового дослідження.

Анотація

У статті подана нова інформація з біографії видатного українського педагога О. Захаренка, виділено основні риси його творчого пошуку.

Аннотация

В статье подана новая информация из биографии выдающегося украинского педагога А.Захаренко, выделены основные черты его творческого почерка.

Подано до редакції 26.02.08

© 2008

Пилип Г.М.

РОЛЬ МЕДИЧНИХ ІНСТИТУТІВ У РОЗВИТКУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (II половина XX ст.)

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розвиток освіти в Україні невід'ємно пов'язаний із становленням української держави. За роки незалежності України створена нова законодавча та нормативно-правова база функціонування освітньої галузі, системно здійснюється реформування та модернізація її структури, змісту, форм та методів навчання, удосконалюється управління закладами освіти на основі принципів гуманізму та демократії.

На всіх етапах розвитку нашої країни питання становлення, динаміки і вдосконалення системи медичної освіти було предметом особливої уваги державної влади. Вища медична освіта України має свою історію, яка нерозривно пов'язана з її політичним, економічним, соціальним і культурним життям, тому на фоні сучасних реформ і перетворень у незалежній Україні проблема забезпечення медицини професійно освіченими фахівцями є актуальною. Однак належного вивчення розвитку вищої медичної освіти науковцями не спостерігалось. У зв'язку із зазначеним вище *об'єктом дослідження* обрано розвиток медичних інститутів у західних областях України в другій половині XX століття.

Предмет дослідження – діяльність медичних інститутів західного регіону України.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування доцільності функціонування вищих навчальних закладів медичного профілю та їх вклад у розвиток охорони здоров'я в даному регіоні.

Завдання статті – дослідити вклад медичних інститутів у розвиток охорони здоров'я західного регіону України.

Виклад основного матеріалу дослідження... Після звільнення Західної України від німецько-фашистських загарбників дані території розпочали свій новий розвиток у складі радянської України. Після панування Польщі та Румунії в цьому краї закладів охорони здоров'я практично не було, а ті, які функціонували були зосереджені у містах. Медична допомога надавалася приватними лікарями і була платною, що робило її недоступною для більшості населення. Корінне населення було бідним, страждало на численні небезпечні хвороби такі як туберкульоз, трахому, дифтерію тощо. Перед владою постало завдання створити заклади охорони здоров'я в регіоні, зробити медичну допомогу загальнодоступною, безкоштовною для всіх. Необхідно було ліквідувати небезпечні інфекційні хвороби, покращити здоров'я населення. Для підготовки висококваліфікованих лікарів, які б працювали в регіоні у Чернівецькій, Станіславській (нині Івано-Франківській), Закарпатській областях були відкриті медичні інститути. Вони стали культурними, науковими та освітянськими осередками в регіоні. В медичних інститутах не тільки готували кадри для закладів охорони здоров'я, але й стали кузницею молодих науковців у галузі медицини. Для роботи в інституті запрошувалися видатні вчені – медики з